

УДК 2-74-732.3/.4-9"1905/1944"

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.4>

АРХІЄПАРХІАЛЬНІ СОБОРИ 1905–1944 РОКІВ ТА ЇХ РОЛЬ В РОЗВИТКУ ПАРТИКУЛЯРНОГО ПРАВА

ЛЕВИЦЬКИЙ Олександр

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я
Науково-дослідний інститут канонічного права та богословських наук
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: olevytsky@ukr.net

ORCID [0000-0002-9235-3887](https://orcid.org/0000-0002-9235-3887)

Бібліографічний опис статті: Левицький О. (2023). Архієпархіальні собори 1905–1944 років та їх роль в розвитку партикулярного права. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (18), 24–37. doi: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.4>

Перша половина ХХ століття – це час, ознаменований служінням на престолі Галицької митрополії видатного архієрея і подвижника Української Церкви і народу, Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького ЧСВВ. Ставши біля керма Церкви в 1900 році, владика Андрей присвятив її розвитку і зміцненню довгих 44 роки свого життя. Митрополит був прихильником колегіальної форми церковного управління, а тому першою великою справою, яку він здійснив як глава Галицької церковної провінції, було проведення єпархіального собору Львівської Архієпархії¹. Собор розпочав свою роботу 28 грудня 1905 року. На ньому, крім митрополита, були присутні крилошани Львівської Архієпархії, протопресвітери, викладачі богослов'я, ігумени монастирів, делегати від протопресвітератів. Згадки про участь у Соборі мирян джерела не подають.

У своєму слові з нагоди відкриття Собору митрополит, зокрема, підкреслив: «Рішення нашого собору ні в чім не противиться загальним постановам права Святої Східної Церкви. Нема в тих рішеннях також нічого, що було б противне декретам або рішенням Святого Апостольського і Римського Престолу. Це все прилюдно стверджуємо. Якщо б, однак, рішення нашого Собору містили в собі щось, що могло б видаватися противне римським декретам, дисципліні нашого обряду або канонам Святої Східної Церкви, ми зараз готові те змінити або опустити. І вже сьогодні рішаємо і постановляємо, що такі неявні місця мусять бути інтерпретовані відповідно до загальних приписів канонічного права соборної Церкви, а особливо – до приписів загального східного права».

¹ Шафран Р. Синоди Києво-Галицької митрополії 1596-1991 років: організаційно-душпастирський аспект. Львів: Свічадо, 2008. с. 156.

Собор розглядав такі питання:

1. Поділ Архієпархії.
2. Права і обов'язки протопресвітерів.
3. Права і обов'язки деканів.
4. Правила для деканальних соборчиків.
5. Шкільні комісари.
6. Інструкція для делегатів до шкільних рад.
7. Про заряд церковного маєтку і провадження церковних рахунків²

Архієпархія згідно з рішенням Собору ділиться на п'ять протопресвітератів, 54 деканати, 149 ординаріатських комісарів для шкільних справ.

Архієпархію було поділено наступним чином:

1. До архіпресвітерату Львівського належать деканати: Бобрецький, Глинянський, Винницький, Городецький, Львівський, Перемишлянський, Унівський, Щирецький, Янівський і Яричівський.

2. До Галицького архіпресвітерату належать деканати: Бережанський, Бурштинський, Войнилівський, Галицький, Калуський, Підгаєцький, Поморянський, Нараївський, Рогатинський, Стрілиський і Ходорівський.

3. До Золочівського архіпресвітерату належать деканати: Брідський, Буський, Зборівський, Золочівський, Лопатинський, Милятинський, Олеський, Олієвський, Підкаменецький, Радехівський, Струмило-Каменецький.

4. До Тернопільського архіпресвітерату належать деканати: Грималівський, Зарваницький, Залозецький, Збаразький, Козівський, Озирянський, Микулинецький, Новосельський, Теробовельський, Тернопільський, Скалатський.

5. До Стрийського архіпресвітерату належать деканати: Болехівський, Долинський, Жидачівський, Журавенський, Перегінський, Любінецький, Скільський, Стрийський, Рожнятівський, Миколаївський, Тухлянський.

1. До Бережанського деканату належать такі парафії: 1. Бережани, 2. Вибудів, 3. Жуків, 4. Буряни, 5. Куропатники, 6. Лапшин, 7. Лісники, 8. Мечиців, 9. Ольховець, 10. Потутори, 11. Рибники, 12. Саранчуки, 13. Тростинець, 14. Ценів і 15. Щибалин.

2. До Бобрецького деканату належать такі парафії: 1. Бібрка, 2. Борусів, 3. Водники, 4. Вибранівка, 5. Глібовичі Великі, 6. Грипів, 7. Лани, 8. Ольховець, 9. Підмонастир, 10. Підярків, 11. Романів, 12. Селиска, 13. Соколівка, 14. Стрілки, 15. Суходів.

3. До Болехівського деканату належать такі парафії: 1. Болехів, 2. Бриза, 3. Витвиця, 4. Воля Задеревацька, 5. Гозіїж, 6. Гошів, 7. Дідушиці Великі, 8. Лісовичі, 9. Підбереж, 10. Розтоки, 11. Слобода, 12. Тисів, 13. Церковна, 14. Чолгани.

² Шептицький А. Церква і душпастирство. Пастирські листи і послання 1901-1914 [років]. Т.ІІІ / Упоряд. : І. Костюк, І. Пелехатий. Івано-Франківськ: Нова зоря, 2000. с. 256, 261, 264, 268, 269.

4. До Брідського деканату належать такі парафії: 1. Берлін, 2. Броди, 3. Білянці, 4. Висоцько, 5. Гаї Старобрідські, 6. Голосковичі, 7. Дитківці, 8. Кадлубиска, 9. Конюшків, 10. Корсів, 11. Лешків, 12. Пониковиця Мала, 13. Ражнів, 14. Смольно, 15. Суходоли, 16. Шнирів.

5. До Бурштинського деканату належать такі парафії: 1. Букачівці, 2. Бурштин, 3. Вишнів, 4. Дем'янів, 5. Журів, 6. Козара, 7. Колоколин, 8. Коростовичі, 9. Куропатники, 10. Мартинів, 11. Насташин, 12. Свистільники, 13. Серники Горішні, 14. Серники Долішні, 15. Чагрів, 16. Чернів, 17. Юнашків.

6. До Буського деканату належать такі парафії: 1. Боложинів, 2. Бувск, 3. Грабова, 4. Гумниска, 5. Козлів, 6. Красне, 7. Острів, 8. Перевелочна, 9. Полонична, 10. Побужани, 11. Ракобольти, 12. Топорів і 13. Чаниж.

7. До Винницького деканату належать такі парафії: 1. Винники, 2. Волків, 3. Гаї, 4. Германів, 5. Городиславичі, 6. Дмитровичі, 7. Жиравка, 8. Звенигород, 9. Миколаїв, 10. Підберізці, 11. Толщів, 12. Черепин, 13. Чижиків, 14. Чернушовичі, 15. Шоломия.

8. До Войнилівського деканату належать такі парафії: 1. Войнилів, 2. Долга, 3. Дубовиця, 4. Збора, 5. Лука, 6. Медина, 7. Негівці, 8. Перевозець, 9. Студійка, 10. Сівка, 11. Томашівці.

9. До Галицького деканату належать такі парафії: 1. Бовшів, 2. Болшовець, 3. Галич, 4. Ганівці, 5. Дубівці, 6. Залуква, 7. Крилос, 8. Кунашів, 9. Німшин, 10. Скоморохи Нові, 11. Скоморохи Старі, 12. Тустань, 13. Яблонів, 14. Дитятин.

10. До Глинянського деканату належать такі парафії: 1. Балущин, 2. Бортків, 3. Глиняни Замісте, 4. Глиняни Застав'є, 5. Задвір'є, 6. Куровичі, 7. Куткір, 8. Ляшки Королівські, 9. Перегноїв, 10. Печенія, 11. Підгайчики, 12. Полокичі, 13. Полтва, 14. Полмхів, 15. Скнилів, 16. Фирліївка.

11. До Городецького деканату належать такі парафії: 1. Галичанів, 2. Городок, 3. Добростави, 4. Завидовичі, 5. Керниця, 6. Любінь, 7. Малковичі, 8. Мальчиці, 9. Мшана, 10. Оброшин, 11. Повитно, 12. Ставчани.

12. До Грималівського деканату належать такі парафії: 1. Борки Малі, 2. Буцики, 3. Глібів, 4. Грималів, 5. Дубківці, 6. Зелена, 7. Калагарівка, 8. Кокошинці, 9. Красне, 10. Лука Мала, 11. Вікно, 12. Остап'є, 13. Товсте.

13. До Долинського деканату належать такі парафії: 1. Велдіж, 2. Долина, 3. Дідушці Малі, 4. Ілем'є, 5. Княжолука, 6. Лолин, 7. Мизунь, 8. Пациків, 9. Раків, 10. Сенечіл, 11. Солуків, 12. Тростянець, 13. Туря Велика.

14. До Жидачівського деканату належать такі парафії: 1. Бережниця Королівська, 2. Волцнів, 3. Гніздичів, 4. Жидачів, 5. Заболотівці, 6. Іванівці, 7. Київець, 8. Межиріче, 9. Млиниска, 10. Облазниця, 11. Покрівці, 12. Руда, 13. Тейсарів, 14. Цуцилівці.

15. До Журавенського деканату належать такі парафії: 1. Балічі Загірні, 2. Балічі Подорожні, 3. Володимирці, 4. Голешів, 5. Дубравка, 6. Журавно, 7. Ляховичі Зарічні, 8. Ляховичі Подорожні, 9. Любича, 10. Мельнич, 11. Монастирець, 12. Новошини, 13. Протеси, 14. Чертеж, 15. Яйківці.

16. До Залозецького деканату належать такі парафії: 1. Батьків, 2. Вербівчик, 3. Вертелка, 4. Загір'я, 5. Залізці, 6. Залізці Старі, 7. Звижень, 8. Кутище, 9. Маркопіль, 10. Мильно, 11. Ратище, 12. Серетень. 13 Шишківці.

17. До Зарваницького деканату належать такі парафії: 1. Богатківці, 2. Вишнівчик, 3. Зарваниця, 4. Золотники, 5. Іщків, 6. Котузів, 7. Мозолівка, 8. Соколів, 9. Соснів, 10. Увсе.

18. До Збаразького деканату належать такі парафії: 1. Доброводи, 2. Зарубинці, 3. Збараж, 4. Збараж Старий, 5. Іванчани, 6. Кїйданці, 7. Красноселці, 8. Луб'янки Нижні, 9. Сенява, 10. Стегниківці, 11. Стриївка, 12. Чернихівці.

19. До Зборівського деканату належать такі парафії: 1. Августівка, 2. Грабківці, 3. Заруде, 4. Зборів, 5. Кабарівці, 6. Кудобинці, 7. Озерянка, 8. Плауча Велика, 9. Плісняни, 10. Підгайчики, 11. Присівці, 12. Славна, 13. Урлів.

20. До Золочівського деканату належать такі парафії: 1. Белзець, 2. Жуків, 3. Жуличі, 4. Золочів, 5. Княже, 6. Ляцьке Велике, 7. Ольшаниця, 8. Плугів, 9. Підлипці, 10. Почали, 11. Ремезівці, 12. Сассів, 13. Скварява, 14. Струтин, 15. Тростинець, 16. Ясенівці.

21. До Калуського деканату належать такі парафії: 1. Бережниця Ляхоцька, 2. Вістова, 3. Голинь, 4. Грабівка, 5. Долге, 6. Завадка, 7. Завій, 8. Калуш, 9. Кропивник, 10. Мостище, 11. Новиця, 12. Підгірки, 13. Підмихайля, 14. Пійло, 15. Рип'янка, 16. Угринів, 17. Хотинь.

22. До Козлівського деканату належать такі парафії: 1. Будилів, 2. Городище, 3. Денисів, 4. Дибще, 5. Золочівка, 6. Кальне, 7. Козлів, 8. Козова, 9. Козівка, 10. Криве, 11. Купчинці, 12. Плотича, 13. Слобода Золота, 14. Таурів, 15. Ходачків Великий.

23. До Львівського деканату належать такі парафії: 1. Голоско, 2. Збоїска, 3. Знесіне, 4. Львів, 5. Лісеничі, 6. Скнилів, 7. Сихів, 8. Солонка, 9. Рудно.

24. До Лопатинського деканату належать такі парафії: 1. Барилів, 2. Завидче, 3. Кустинь, 4. Лопатин, 5. Ляшків, 6. Нивиці, 7. Миколаїв, 8. Оштоцко, 9. Смаржів, 10. Станиславчик, 11. Тремильче, 12. Увинь, 13. Хмільно, 14. Цуровичі.

25. До Любинецького деканату належать такі парафії: 1. Воля Долголуцька, 2. Гірне, 3. Лукавиця Вижна, 4. Лукавиця Нижна, 5. Любинці, 6. Нінів, 7. Побук, 8. Розгірче, 9. Семигенів, 10. Синевідсько Нижнє, 11. Стинава, 12. Труханів.

26. До Микулинецького деканату належать такі парафії: 1. Баворів, 2. Березовиця Велика, 3. Буцнів, 4. Кип'ячка, 5. Козівка, 6. Ладичин, 7. Микулинці, 8. Мишковичі, 9. Настасів, 10. Острів, 11. Прошова, 12. Сушин.

27. До Милятинського деканату належать такі парафії: 1. Банинин, 2. Вирів, 3. Дідилів, 4. Желехів Великий, 5. Милятин, 6. Неслухів, 7. Новосілки Ліски, 8. Ріпинів, 9. Убине, 10. Хренів, 11. Якимів.

28. До Нараївського деканату належать такі парафії: 1. Бачів, 2. Болотня, 3. Біле, 4. Вербів, 5. Дунаїв, 6. Дусанів, 7. Клещівна, 8. Нараїв, 9. Подусів, 10. Рогачин, 11. Стриганці, 12. Фирліїв, 13. Янчин.

29. До Миколаївського деканату належать такі парафії: 1. Берездівці, 2. Берлин, 3. Воля Велика, 4. Демня, 5. Дроговиже, 6. Ілів, 7. Надітичі, 8. Миколаїв над Дністром, 9. Пісочна, 10. Розвадів, 11. Розділ, 12. Рудники, 13. Станьківці, 14. Стільско, 15. Усте.

30. До Новосельського деканату належать такі парафії: 1. Богданівка, 2. Гниличі-Гнилички, 3. Гущанки, 4. Клебанівка, 5. Кошляки, 6. Мединь, 7. Нове Село, 8. Пальчинці, 9. Скорики, 10. Супранівка, 11. Терпелівка, 12. Токи, 13. Шельпаки, 14. Шили.

31. До Озерянського деканату належать такі парафії: 1. Вільківці, 2. Воробіївка, 3. Висипівці, 4. Городище, 5. Заруде, 6. Мшана, 7. Мшанець, 8. Несторівці, 9. Озерна, 10. Осташівці, 11. Покропивна, 12. Сервіри, 13. Ярчівці.

32. До Олеського деканату належать такі парафії: 1. Бужок, 2. Білий Камінь, 3. Заболотці, 4. Закомар, 5. Кути, 6. Ожидів, 7. Олесько, 8. Підгірці, 10. Пітричі, 11. Соколівка, 12. Тур'є, 13. Цішки, 14. Чехи, 15. Утішків.

33. До Оліївського деканату належать такі парафії: 1. Бзовиця, 2. Білоголови, 3. Гарбузів, 4. Іванів. 5. Колтів, 6. Кудинівці, 7. Лопушани, 8. Манаїв, 9. Нуще, 10. Оліїв, 11. Перепельники, 12. Тростинець Великий, 13. Ярославичі.

34. До Перегінського деканату належать такі парафії: 1. Дуба, 2. Красна, 3. Лецівка, 4. Липовиця, 5. Небилів, 6. Ольхівка, 7. Перегінськ, 8. Прислуп, 9. Сливки, 10. Суходіл, 11. Янівка, 12. Ясень.

35. До Перемишлянського деканату належать такі парафії: 1. Боршів, 2. Бруховичі, 3. Білка, 4. Волків, 5. Глібовичі Двірські, 6. Кореличі, 7. Ладанці, 8. Остаповичі, 9. Перемишляни, 10. Плетеничі, 11. Станислав, 12. Утіховичі, 13. Ушковичі.

36. До Підгаєцького деканату належать такі парафії: 1. Божиків, 2. Боків, 3. Вербів, 4. Голгоче, 5. Завалів, 6. Литвинів, 7. Маркова, 8. Мужилів, 9. Новосілка Куть, 10. Новосілка Ленч, 11. Носів, 12. Підгайці, 13. Теляче, 14. Шумляни.

37. До Підкаменецького деканату належать такі парафії: 1. Боратин, 2. Голубиця, 3. Дуба, 4. Лютовище, 5. Накваша, 6. Панасівка, 7. Пеняки, 8. Підкамінь, 9. Пониква, 10. Полівці, 11. Суховоля, 12. Суходіл, 13. Чепелі, 14. Черниця, 15. Ясенів.

38. До Поморянського деканату належать такі парафії: 1. Бібщани, 2. Богутин, 3. Бишки, 4. Годів, 5. Дрищів, 6. Кальне, 7. Конюхи, 8. Коропець, 9. Краснопуша, 10. Махнівці, 11. Поморяни, 12. Поручин, 13. Розгадів, 14. Риків, 15. Снович.

39. До Радехівського деканату належать такі парафії: 1. Витків Новий, 2. Дмитрів, 3. Криве, 4. Куликів, 5. Павлів, 6. Ператин, 7. Полове, 8. Оглядів, 9. Радехів, 10. Середопільці, 11. Синьків, 12. Стоянів, 13. Сішно.

40. До Рогатинського деканату належать такі парафії: 1. Бабинці Долішні, 2. Вербилівці, 3. Дібринів, 4. Жовчів, 5. Заланів, 6. Конюшки, 7. Лисиця Горішна, 8. Лучиці, 9. Підгородє, 10. Потік, 11. Пуків, 12. Путятинці, 13. Рогатин, 14. Стратин, 15. Черче, 16. Чесники.

41. До Рожнятівського деканату належать такі парафії: 1. Берлоги, 2. Камінь, 3. Креховичі, 4. Лдзіне, 5. Лоп'янка, 6. Петранка, 7. Рівня, 8. Рожнятів, 9. Сваричів, 10. Спас, 11. Струтин Нижній, 12. Струтин Вижний, 13. Ценева, 14. Лоп'янка.

42. До Скалатського деканату належать такі парафії: 1. Жеребки, 2. Іванівка, 3. Кам'янки, 4. Качанівка, 5. Колодіївка, 6. Криве, 7. Оріховець, 8. Пізнанка, 9. Рожиска, 10. Скалат, 11. Скалат Старий, 12. Сороцко, 13. Старомійщина, 14. Турівка, 15. Хмелиска.

43. До Скільського деканату належать такі парафії: 1. Гребенів, 2. Козьова, 3. Корсетів, 4. Корчин, 5. Крушельниця, 6. Орава, 7. Оравчик, 8. Підгородці, 9. Синевідсько Нижнє, 10. Сколе, 11. Сопот, 12. Урич, 13. Ямельниця.

44. До Струмило-Каменецького деканату належать такі парафії: 1. Горпин, 2. Вирів, 3. Деревляни, 4. Дернів, 5. Добротвір, 6. Камінка Струмилова, 7. Лани, 8. Незнанів, 9. Пестаничі, 10. Руда, 11. Соколя, 12. Сілець-Беньків, 13. Холоїв.

45. До Стрийського деканату належать такі парафії: 1. Братківці, 2. Бережниця, 3. Голобутів, 4. Дашава, 5. Добряни, 6. Довге, 7. Дуліби, 8. Конюхів, 9. Лисятичі, 10. Олексичі, 11. Підгірці, 12. Стрий, 13. Стрільків, 14. Сіхів, 15. Угорське, 16. Ходовичі, 17. Фалиш.

46. До Стрілиського деканату належать такі парафії: 1. Баківці, 2. Бориничі, 3. Виспа, 4. Голдовичі, 6. Лев'ятники, 7. Долиняни, 8. Дуліби, 9. Ліщин, 10. Острів, 11. Підкамінь, 12. Пеари, 13. Русятичі, 14. Стрільска, 15. Фрага.

47. До Теробовельського деканату належать такі парафії: 1. Глезева, 2. Гумниска, 3. Дарахів, 4. Долге, 5. Ілавче, 6. Кобиловолоки, 7. Могильниця, 8. Налуже, 9. Островчик, 10. Струсів, 11. Теробовля, 12. Хмелівка, 13. Янів.

48. До Тернопільського деканату належать такі парафії: 1. Байківці, 2. Борки Великі, 3. Біла, 4. Глубочок Великий, 5. Должанка, 6. Драганівка, 7. Дичків, 8. Івачів, 9. Ігровиця, 10. Кутківці, 11. Малашівці, 12. Петриків, 13. Ступки, 14. Тернопіль, 15. Чернилів Руський, 16. Чернихів, 17. Шляхтинці, 18. Ходачків Малий.

49. До Тухлянського деканату належать такі парафії: 1. Волосянка, 2. Головецько, 3. Жупане, 4. Лавочне, 5. Либохора, 6. Опорець, 7. Плав'є, 8. Рожанка, 9. Славсько, 10. Сморже, 11. Тухля, 12. Тухолька, 13. Хащоване, 14. Хута, 15. Ялинковате.

50. До Унівського деканату належать такі парафії: 1. Воля Гологірська, 2. Виписки, 3. Вишнівчик, 4. Гологори, 5. Лагодів, 6. Липівці, 7. Лоня, 8. Новосілки Загальчині, 9. Словіта, 10. Стінка, 11. Чемеринці, 12. Яхторів.

51. До Ходорівського деканату належать такі парафії: 1. Бортники, 2. Васичин, 3. Григорів, 4. Загіречко, 5. Книгиничі, 7. Ляшки Горішні, 8. Молодине, 9. Молотів, 10. Новоселці, 11. Отиневичі, 12. Піддністряни, 13. Помонята, 14. Сугрів, 15. Ходорів.

52. До Шрецького деканату належать такі парафії: 1. Бродки, 2. Гуменець, 3. Дмитр'є, 4. Добряни, 5. Красів, 6. Милошовичі, 7. Мостки, 8. Наварія, 9. Поляна, 10. Поршна, 11. Пустомити, 12. Сороки, 13. Хоросно, 14. Ширець.

53. До Янівського деканату належать такі парафії: 1. Великополе, 2. Верещиця, 3. Вишенька Велика, 4. Вишенька Мала, 5. Вороців, 6. Домажир, 7. Дубровиця, 8. Курники, 9. Лозина, 10. Рокитно, 11. Стариска, 12. Страдче, 13. Янів, 14. Ясниска.

54. До Яричівського деканату належать такі парафії: 1. Грибовичі, 2. Гряда, 3. Зарудці, 4. Зашків, 5. Запитів, 6. Підбірці, 7. Пикуловичі, 8. Миклашів, 9. Яричів, 10. Малехів, 11. Сороки, 12. Сухоріче³.

Протопресвітер щонайменше раз на рік мав канонічно візитувати парафії всіх деканатів, які входили до протопресвітерату. Собор також подає правила проведення канонічної візитації. Кожний декан зобов'язаний представити протопресвітерові всі деканальні акти і книги. Протопресвітер мав бути присутній на деканальних соборчиках принаймні двох деканатів довіреного йому протопресвітерату, про порядок денний таких соборчиків декани мали повідомити протопресвітера за два тижні до їх проведення.

З проведених візитацій і соборчиків протопресвітер мав скласти річний звіт і представити його правлячому архієреєві⁴.

Коло повноважень деканів було досить широким. Перш за все новопризначений декан мав через вісім днів після отримання грамоти про його призначення скласти присягу перед правлячим архієреєм. Декани повинні були стежити за виконанням душпастирських обов'язків духовенством і духовним життям вірних повіреного їм деканату. Їм доручалося наглядати за всіма храмами і церковними маєтками в деканаті. Декани також були ординаріатськими комісарами для шкіл в їхньому деканаті. Як і протопресвітери, декани повинні були здійснювати канонічну візитацію парафій деканату, про візитацію декан мав повідомити місцевого пароха за вісім днів до її проведення. Декани повинні представляти нового пароха при призначенні на парафію. Якщо декан сам не може прибути, то повинен прислати замість себе іншого священника. Собор також подає норми передачі парафії від одного священника до іншого. Декан повинен провадити окрему книгу церковного майна окремих парафій деканату⁵.

Собор найперше окреслює ціль деканальних соборчиків – спричинитися до:

- «а) релігійного вдосконалення і богословсько-практичної освіти душпастирів;
- б) скріплення між священниками солідарності і спільності точнішого пізнання потреб вірних і способів їх заспокоєння;
- в) душевного добра вірних тих місцевостей, де відбуваються соборчики».

Деканальні соборчики мають відбуватися в кожному деканаті чотири рази на рік, коли душпастирі не перешкоджені ні богослужіннями, ні роботою. Собор подає детальні правила щодо підготовки і проведення соборчиків.

Матеріал соборчика має готувати декан, а священники готують кожен по одній темі. Протокол соборчика підписують декан, секретар і всі його учасники. Соборчик повинен закінчуватися молитвою.

³ Шептицький А. Церква і душпастирство. Пастирські листи і послання 1901-1914 [років]. с. 256-261.

⁴ Шептицький А. Церква і душпастирство. Пастирські листи і послання 1901-1914 [років]. с. 261.

⁵ Шептицький А. Церква і душпастирство. Пастирські листи і послання 1901-1914 [років]. с. 261-264.

Єпархія поділялася на шкільні округи, до яких входило від 6 до 12 шкіл. Шкільні комісари стежили за релігійноморальним вихованням молоді. Також вони мали візитувати школи в кожному півріччі, при відвідуванні звернути увагу на наступне:

- «а) хто викладає науки релігії в школі: священик чи, може, світський учитель, і чи має останній повноваження;
- б) чи наука релігії подається у школі правильно; переглянути лекційний денник і записані там же релігійні години. Ствердити в деннику свої відвідини;
- в) чи виконується приписаний план щодо науки релігії, молитов, обрядів і церковних пісень. Чи в шкільних залах є хрест і образи святих;
- г) чи готуються діти до прийняття святих Тайн і чи приступили у приписаний час до сповіді і до Святого Причастя;
- д) чи школа і молодь мають прилади, потрібні для науки релігії, а саме: стінні біблійні образи, релігійні підручники і молитвослови;
- ж) чи ходять діти на богослужіння в недільні і святкові дні і чи беруть у них участь церковним співом;
- з) який вплив на релігійно-моральне навчання і виховання молоді з боку катехита і школи;
- и) вкінці має шкільний комісар звертати увагу на стосунки між священиком і учителем, а при потребі старатися в мирний спосіб їх полагоджувати для обопільного добра церкви і школи, як і виховуваної ними молоді».

У кінці навчального року шкільний комісар мав подати до ординаріату звіт про відвідини шкіл і вказати ті питання, які потребували вирішення⁶.

Важливими були рішення собору щодо керування церковними рахунками. Нагляд за церковним майном мав здійснювати парох разом з двома провізорами, які були його помічниками. Собор рекомендував обирати за провізорів побожних і сумлінних людей. Обирали провізорів терміном на три роки. Якщо з обранням провізорів виникали труднощі, справу передавали до ординаріату. Церковні провізори мали наглядати за майном парафії і висловлювати парохів свою думку щодо його неналежного використання. В разі нехтування парохом думки провізорів вони мали право звернутися до декана або єпархіального управління. Парох мав право на власний розсуд користуватися коштами на літургійні потреби: закупівлю священничих риз, церковного посуду, книг, просфор, оливи, вина тощо. Собор також нагадує про те, що рахункові книги повинні вестися сумлінно. Рахункових книг має бути дві. В першій слід записати все церковне майно парафії з зазначенням річного доходу з усього, що належить до церковного майна. В цій книзі також потрібно записати всі витрати. Друга книга повинна містити інформацію про всі нестабільні доходи парафії, пожертви на тацу в неділі та свята.

Церковна каса повинна бути одна як для церковних коштів, так і для нестабільного доходу. Ключі від неї повинні бути мати парох і церковні провізори. Кожного півріччя парох і провізори мали перерахувати церковну касу

⁶ Шевців І. За єдність Церкви і народу. Мельборн: Видавництво «Просвіта», 1973, с. 159-160.

і записати результати в рахункову книгу. При наявності в касі значної суми грошей їх слід було покласти на ощадну книжку. Право позичати церковні гроші надавалося лише за погодженням з митрополичим ординаріатом⁷.

Після цього Собору правотворчі процеси в Українській Греко-Католицькій Церкві були призупинені складною політичною ситуацією. В умовах воєнного лихоліття Першої світової війни неможливо було скликати собор чи синод. Лише коли в 1939 році радянські війська увійшли в Західну Україну, Церква повинна була впорядковувати своє життя після тяжких воєнних років.

З цією метою митрополит Андрей скликав 1940 року єпархіальний собор Львівської Архієпархії. Цей собор розглядав такі питання:

1. Про католицьку віру.
2. Про оборону і поширення віри.
3. Праця над з'єдиненням Церков.
4. Праця в дочірніх Церквах.
5. Умови успішного просвічування світлом віри в парохії.
6. Обов'язки супроти Всевишнього.
7. Культ Божої Мудрості.
8. Культ Святого Духа.
9. Утримання духовенства.
10. Про тих, що живуть за євангельськими радами.
11. Молитви християнської родини.
12. Культ Христової любові.
13. Культ Христа в його символах.
14. Соборові резервати.

З цих питань собор ухвалив 72 правила. Розглянемо коротко правила кожного розділу.

1. Форму сповідання віри собор доручає перекласти на українську мову. Собор заохочує перекладати твори Святих Отців на українську мову. В Львівській Богословській Академії собор доручає створити окрему кафедру для досліджень енциклік Римських Архієреїв. Собор закликає вчених-богословів написати короткий підручник морального богослов'я. Поетів і письменників собор заохочує працювати над перекладом Псалтиря.

2. Душпастирям тих місцевостей, в яких набуває поширення яка-небудь ересь, собор доручає проповідувати для успішної оборони віри. В цих місцевостях дораджується організувати богослужіння і проповіді для навернення людей до Церкви. В розмовах з сектантами собор радить не лише повчати, а й виявляти християнську любов.

3. Собор доручає всім священикам у проповідях наголошувати на з'єднанні Церков і жертвувати в цьому наміренні Службу Божу. Закликається всіх працювати над з'єднанням Церков. В тих парохіях, де разом з нашими вірними живуть також православні, собор доручає стерегтися, щоб не дати їм згіршення.

⁷ Шевців І. За єдність Церкви і народу. Мельборн: Видавництво «Просвіта», 1973, с. 160-161.

4. На деканальних соборчиках декан зобов'язаний обдумати становище тих сіл, які не мають церкви або священика, і знайти спосіб зарадити ситуації. Собор зобов'язує всіх душпастирів у неділі і свята катехизувати дітей у церкві. Душпастирі мають навчати родичів про їхній обов'язок катехизації дітей.

5. Собор доручає духовенству багато молитися за успіх проповідей і благодать Божу для слухачів. Проповідники повинні показувати мирянам приклад святого життя як внутрішнього, так і зовнішнього. Кожен проповідник принаймні раз на три роки зобов'язаний робити духовні справи тривалістю п'ять днів.

6. Собор нагадує всім священикам, щоб при всіх священнодійствах в людей вироблялася свідомість Божої слави і чесноти Божого страху. Життям і молитвою слід навчити вірних любити і боятися Бога і уникати смертного гріха.

7. У храмах, посвячених Божій мудрості, храмовим празником буде Різдво Пресвятої Богородиці. Собор просить церковних малярів поширювати ікону Божої мудрості, щоб вона могла служити підставою для проповіді про Божу мудрість. Духовенству собор наказує навчати людей в проповідях про Божу мудрість.

8. Собор радить духовенству на проповідях часто згадувати про Святого Духа, щоб Він вів нас дорогами Христа до вічного спасіння. Собор також доручає посвячувати храми на честь Святого Духа.

9. Дотацію духовенства становлять слова Христа: «Шукайте перше царства Божого, а все інше вам буде додане». Єпитрахильні доходи унормовуються словом Христа: «Даром прийняли, даром давайте». Собор подає зауваження, що цей припис набуває чинності 23 серпня 1940 року.

10. Собор доручає тим, які живуть за євангельськими радами, мудро вибрати собі сповідника, який заміняв би їм настоятелів, якщо є труднощі у стосунках з настоятелями. Вони повинні два рази на рік звітувати настоятелеві про свій спосіб життя і зароблені гроші. Також вони повинні бути на Службі Божій, коли мають таку можливість, хоча б у неділі і свята, і часто приступати до Святого Причастя.

11. Священнича родина повинна принаймні раз на день відмовляти спільні молитви по змозі зі співами. Собор заохочує духовенство працювати над поширенням практики спільних співаних молитов. Собор також радить в разі великої перешкоди родині в відмовленні повних щоденних молитов спільно молитися принаймні три «Отче наш» на день. Собор рекомендує надрукувати повний текст щоденних молитов з додаванням євангельських блаженств, діл милосердя та останніх речей для масового поширення.

12. Собор доручає духовенству в третю неділю після Зіслання Святого Духа відмовляти вголос акт посвяти всього людства безконечній любові і милосердю Христа, яким віддаємо культ почитання під символом Його Найсвятішого Серця. Собор схвалює всі практики, які існують в Апостольствах молитви, але застерігає не практикувати того, що суперечило б духові нашого обряду. Духовенству собор доручає засновувати Апостольства молитви і

заохочувати вірних до почитання Христової любові під символом Його Найсвятішого Серця.

13. Собор доручає духовенству пояснювати правди віри на проповідях і катехизації дітей з нагоди свят ікон, які містяться в іконостасі. Духovenство має навчати дітей і старших належно робити на собі знак Хреста.

14. Собор затримує в Архієпархії наступні гріхи: чоловіковбивство, зігнання плоду або вживання для цієї цілі засобів, навіть без наслідків, подружній онанізм. При цьому собор подає перелік осіб, яких можна розрешати від цих гріхів без задержання в Архієпархії:

- 1) хлопці перед 14 роком життя;
- 2) хворі, що мають прийняти Св. Причастя;
- 3) женихи перед самим вінчанням;
- 4) ті, що вибираються в далеку дорогу;
- 5) несвідомі задержання, якщо перший раз сповідаються з того гріха;
- 6) ті, що відправляють сповідь із цілого життя;
- 7) якщо відкладення розрешення загрожує втратою доброї слави;
- 8) учасники триденної духовної місії, якщо сповідаються в тій самій церкві в час від другого дня місії до восьмого дня після закінчення місії⁸.

Наступний Архієпархіальний Собор розпочався 24 січня 1941 року⁹.

Цей Собор розглядав різні питання, зокрема про Непорочне Зачаття Пресвятої Богородиці, про декалог, про церковний спів.

Важливим рішенням Собору було затвердження складу церковного трибуналу Львівської Архієпархії I інстанції і членів Трибуналу II інстанції, тобто митрополичого трибуналу нашої Церкви.

Трибунал I інстанції складався з 12 членів, захисника подружнього вузла і промотора справедливості. Членами Трибуналу I інстанції Собор затвердив наступних священнослужителів:

- 1) о. митрат др. Йосиф Сліпий;
- 2) о. Микола Галянт;
- 3) о. Омелян Горчинський;
- 4) о. др. Гавриїл Костельник;
- 5) о. др. Василь Лаба;
- 6) о. др. Ярослав Левицький;
- 7) о. Василь Лончина;
- 8) о. Іван Новосад;
- 9) о. Іларіон Олянович;
- 10) о. Степан Рудь;
- 11) о. Аполон Сімович;
- 12) о. др. Степан Сампара;
- 13) захисник подружнього вузла – о. Леонід Лужницький;

⁸ Діяння і Постанови Львівських Архієпархіальних Соборів 1940–41–42–43 [років] під проводом Слуги Божого Андрея Шептицького / Архієпарх. ювілейний комітет. Вінніпег, 1984, с. 33–42.

⁹ Протоколи засідань Львівських Архієпархіальних Соборів 1940–1944 / Упоряд. Августин Баб'як. Львів: Місіонер, 2000, с. 74.

14) промотор справедливості – о. Юліан Дзерович.

Митрополичий трибунал, тобто трибунал II інстанції, мав таку ж кількість членів:

- 1) Кир Миколай Чарнецький;
- 2) Кир Микита Будка;
- 3) о. Климентій Шептицький;
- 4) о. Юліан Дзерович;
- 5) о. Йосиф Александрович;
- 6) о. Омелян Горчинський;
- 7) о. др. Василь Лаба;
- 8) о. Даміан Лопатинський;
- 9) о. Йосиф Осташевський;
- 10) о. Степан Рудь;
- 11) о. Микола Хмільовський;
- 12) о. Василь Яремак;
- 13) захисник подружнього вузла – о. Василь Лициняк;
- 14) промотор справедливості – о. др. Лев Глинка¹⁰.

Окрім того, Собор прийняв такі рішення:

1. Було утворено комісію для церковного співу. Обов'язком даної комісії було опрацювати мелодії, відповідні до церковного співу, і скасувати невідповідні, видати диригентам свідоцтва, без яких вони не мають права керувати церковним хором, затверджувати нові твори для співу в церкві.

2. Собор зобов'язує духовенство точно дотримуватися рішень комісії.

3. На кожній Службі Божій люди повинні голосно співати «Вірую» і «Отче Наш». Церковні хори повинні старатися поширювати всенародний спів.

4. Собор забороняє концерти в церквах¹¹.

Третій Собор розпочався 5 лютого 1942 року. На Соборі розглядалося питання про святкування неділі.

Собор ухвалив наступні рішення. Душпастирям доручено пригадувати вірним важкий обов'язок святкування неділі і святкувати її навіть тоді, коли нема можливості взяти участь у Службі Божій. Душпастирі повинні нагадати вірним про обов'язок у неділі і свята брати участь в Службі Божій і приймати Святе Причастя. Священик не сміє пропустити недільну Літургію без дозволу єпископа або служити їй раніше, ніж це передбачає канонічне право. Духовенство повинно працювати над тим, щоб у неділі і свята якнайбільше вірних приступало до Святого Причастя. Собор забороняє торгувати в неділю і свята, окрім тих місць, в яких люди не мають іншої можливості придбати найнеобхідніших для життя речей¹².

¹⁰ Протоколи засідань Львівських Архієпархіальних Соборів 1940-1944 / Упоряд. Августин Баб'як. Львів: Місіонер, 2000, с. 154-155.

¹¹ Діяння і Постанови Львівських Архієпархіальних Соборів 1940-41-42-43 [років] під проводом Слуги Божого Андрія Шептицького / Архієпарх. ювілейний комітет. Вінніпег, 1984, с. 63-65.

¹² Діяння і Постанови Львівських Архієпархіальних Соборів 1940-41-42-43 [років] під проводом Слуги Божого Андрія Шептицького / Архієпарх. ювілейний комітет. Вінніпег, 1984, с. 56-57.

Наступний Собор розпочався підготовчою сесією 29 квітня 1943 року. На підготовчих сесіях Собору було ухвалено правила до соборового декрету про п'яту заповідь Божу, в яких, зокрема, дораджується проповідникам наголошувати на тому, що гріх навмисного людиновбивства є запорукою вічної загибелі. Собор наголошує на тому, що хоча Церква і не протестувала проти права держави застосовувати смертну кару, але цю кару треба вживати тоді, коли злочин є настільки важким, що той, хто його вчинив справді заслуговує смертної кари і коли його провина доведена. Розглядаючи питання поширення і боротьби з алкоголізмом, Собор констатує, що вживання алкоголю є тяжким гріхом тільки в тому випадку, якщо шкодить здоров'ю людини або доводить її до божевілля, однак душпастирі повинні поборювати пияцтво, продовжуючи традицію братств тверезості. Проповідникам заборонено намовляти вірних до складення довічної обіцянки стриманості від алкогольних напоїв. Також було схвалено поширення антиалкогольної і антитютюнової інформації серед молоді. Собор прирівнює тяжке згіршення до гріха чоловіковбивства.

На сесіях Собору значну увагу приділяли церковно-дисциплінарним питанням, зокрема взаєминам між духовенством. Так, Собор ухвалив декрет «Про єдність», правила до якого обговорювали на засіданні передсоборової комісії під головуванням митрополита 24 травня 1943 року.

У цих правилах Собор, зокрема, наголошує на порозумінні між духовенством. Суперечки між священниками, які стосуються матеріальних речей, Собор наказує полагоджувати в цивільних судах і прирівнює його рішення до вироку церковного трибуналу. Нехтування рішенням цивільного суду в цих справах карається суспензою терміном на три місяці. Подання священником скарги на іншого священника до цивільного суду без відповідного дозволу церковної влади карається такою самою карою. Священникам заборонено втручатися в політичні справи.

Крім дисциплінарних питань, на Соборі обговорювали адміністративні справи, зокрема про права і обов'язки деканів. З цього приводу Собор залишив майже без змін постанови 1905 року, лише відтепер новопризначений декан мав представитися митрополитові через 14 днів після отримання грамоти, а не через 8, як раніше. При проведенні канонічної візитації декан повинен мати окремий записник, в який слід вписувати свої враження про стан парафії. За 14 днів до візитації декан повинен повідомити місцевого пароха про її проведення. Також декан мав право з дозволу митрополита візитувати парафії без попереднього повідомлення про візитацію¹³.

Останній Архієпархіальний Собор розпочався підготовчою сесією 27 квітня 1944 року. Він розглядав різні питання життя і діяльності нашої Церкви. Цим Собором через хворобу митрополита Андрея керував його коад'ютор архієпископ Йосиф Сліпий. Собор прийняв декрет про дівство Богородиці, до якого були прийняті наступні правила:

¹³ Протоколи засідань Львівських Архієпархіальних Соборів 1940-1944 / Упоряд. Августин Баб'як. Львів: Місіонер, 2000, с. 330-349.

1) чеснота дівства повинна бути предметом нашого почитання і проповідування;

2) дівство Богородиці, як і Христа, є для родин і для всіх християн прикладом праці над стриманістю.

Також Собор ухвалив такі рішення. Парафіяльні доходи призначені на утримання священика. За дозволом церковної влади і в обсязі та часі, нею визначених, з них можуть користати особи, які були найближче споріднені з померлим ієреєм. Пожертви вірних за треби не є частиною парафіяльних доходів, а тому вони належать до ієрея¹⁴.

Львівські Архієпархіальні Собори відіграли велику роль у розвитку партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви, оскільки вони були єдиним джерелом правотворення в нашій Церкві від часу Львівського Синоду 1891 року. В 1944 році українські землі вдруге окупувала Червона армія, і з цього моменту радянська влада почала переслідування Української Греко-Католицької Церкви. В листопаді того ж року помер митрополит Андрей Шептицький. З моменту його смерті НКВС почав систематичні арешти нашого духовенства. Через рік, 11 квітня 1945 року, було заарештовано всіх єпископів УГКЦ на чолі з її новим главою митрополитом Йосифом Сліпим. Проте найгіршим для нашої історії став 1946 рік. Саме в цьому році відбувся так званий «Львівський Собор», на якому без участі грекокатолицьких єпископів було проголошено скасування Берестейської Унії і «з'єднання» греко-католиків з Російською Православною Церквою. Та частина духовенства, яка не перейшла в православ'я, змушена була перейти в підпілля. Підпільне існування Української Греко-Католицької Церкви в Україні тривало з 1946 по 1989 роки.

REFERENCES

1. Diiannia i Postanovy Lvivskykh Arkhyieparkhiialnykh Soboriv 1940–41–42–43 [rokiv] pid provodom Sluhy Bozhoho Andreia Sheptytskoho / Arkhyieparkh. yuvileinyi komitet. Vinnipeg, 1984. S. (6) + 281.
2. Protokoly zasidan Lvivskykh Arkhiieparkhialnykh Soboriv 1940-1944 / Uporiad. Avhustyn Babiak. Lviv: Misioner, 2000. 443 s.
3. Shafran R. Synody Kyievo-Halytskoi mytropolii 1596-1991 rokiv: orhanizatsiino-dushpastyrskiy aspekt. Lviv: Svichado, 2008. 296 s.
4. Shevtsiv I. Za yednist Tserkvy i narodu. Melborn: Vydavnytstvo "Prosvita", 1973. 120 s.
5. Sheptytskyi A. Tserkva i dushpastyrstvo. Pastyrski lysty i poslannia 1901-1914 [rokiv]. T.III / Uporiad. : I. Kostiuk, I. Pelekhatyi. Ivano–Frankivsk: Nova zoria, 2000. 828 s.

*Стаття надійшла до редакції 06.06.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 13.07.2023 р.*

¹⁴ Протоколи засідань Львівських Архієпархіальних Соборів 1940-1944 / Упоряд. Августин Баб'як. Львів: Місіонер, 2000, с. 382, 385.